

УДК 398.87

ПАВЛОВА Алла – кандидат філологічних наук, доцент, докторантка кафедри фольклористики ННІ філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна (Lypen.pavlova@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6214-8738>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.53.8>

Бібліографічний опис статті: Павлова, А. (2023). Імператив як форма ціннісного моделювання буття в необрядовому ліро-епічному фольклорі. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 53, 66–72, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.53.8>

ІМПЕРАТИВ ЯК ФОРМА ЦІННІСНОГО МОДЕЛЮВАННЯ БУТТЯ В НЕОБРЯДОВОМУ ЛІРО-ЕПІЧНОМУ ФОЛЬКЛОРІ

Анотація. У статті досліджено моральні імперативи традиційних ліро-епічних творів, особливості їхньої репрезентації, діалектику сенсів. Зауважено, що традиційна ліро-епічна поезія, увібравши в себе тисячолітній духовно-практичний досвід народу, багатогранно репрезентує світобачення українського етносу, аксіологічний вимір дилеми людина – соціокультурний простір, концепти етичного та естетичного ідеалів, етноконфесійні та комунікативні принципи.

Ліро-епічний фольклор із його семіотичною та концептуальною системами постає вагомим структурним компонентом усієї художньої культури етносу. Фольклорні твори відображають різні аспекти людського життя: трудовий, соціальний, психологічний, ідеологічний, а також еволюцію етичних параметрів, чуттєвого пізнання дійсності.

Важливим рівнем антропологічної моделі ліро-епічного фольклору є імперативний. Аналіз фольклорних текстів уможливорює окреслення системи магістральних імперативів, яка постає важливим компонентом структурування антропологічної моделі усної традиційної необрядової поезії. Серед важливих моральних аксіом передусім вирізняється як настанова до всіх і кожного: цінуй життя як найбільший і беззаперечний дарунок.

Одним із магістральних є імператив справедливості, окреслюваний за прагматикою в плані моделювання буття. Балади з мотивами нещасливого подружнього життя, вирішенням антиномій містять заклик долучитися до структурування іншої, справедливої людської реальності. На прикладі проаналізованих фольклорних текстів можна встановити, що поняття «свобода», «справедливість», «щастя» корелюють у процесі структурування системи цінностей, об'єктивованих в особистісному та суспільному аспектах. Сформоване аксіологічне коло скеровує вчинки людини у відповідному векторі, утверджує зміст моральних імперативів, переданих від людини до людини, від нинішніх до майбутніх спільнот.

Ключові слова: ліро-епічний фольклор, антропологічна модель, імператив, аксіологічне коло, історична пісня, співанка-хроніка, балада.

PAVLOVA Alla – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Doctoral Student of the Department of Folklore of the National Institute of Philology, Taras Shevchenko Kyiv National University, 60 Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine (Lypen.pavlova@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6214-8738>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.53.8>

To cite this article: Pavlova, A. (2023). Imperativy yak forma tsinnisnoho modeliuвання buttia v neobriadovomu liro-epichnoho folklori [The imperative as a form of value modeling of being in non-ritual lyro-epic folklore]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Druhobytskoho derzhavnoho*

pedagogichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii «Filolohiia» – Problems of the humanities: a collection of scientific works of Ivan Franko Drohobyt'sk State Pedagogical University. Series «Philology», 53, 66–72, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.53.8> [in Ukrainian].

THE IMPERATIVE AS A FORM OF VALUE MODELING OF BEING IN NON-RITUAL LYRO-EPIC FOLKLORE

Summary. *The article examines the moral imperatives of traditional lyric-epic works, the peculiarities of the presentation of imperatives, the dialectics of meanings. The author emphasizes that traditional lyrical-epic poetry, having absorbed thousands of years of spiritual and practical experience of the people, multifacetedly presented the worldview of the Ukrainian ethnic group, the axiological dimension of the dilemma between man and socio-cultural space, concepts of ethical and aesthetic ideals, ethno-confessional and communicative imperatives.*

Lyro-epic folklore with the entire semiotic and conceptual system appears as a significant structural component of the entire artistic culture of the ethnic group. Folklore works reflected various factors of human life: labor, social, psychological, ideological, as well as the evolution of ethical parameters, sensory perception of reality.

One of the important levels of the anthropological model of lyric-epic folklore is the existential-imperative level. The analysis of folklore texts makes it possible to outline the system of main imperatives, which becomes an important component of the structuring of the anthropological model of oral traditional non-ritual poetry. Among the important imperatives, it stands out first of all as an instruction to everyone: value life as the greatest and indisputable gift.

One of the important imperatives of lyric-epic folklore is the imperative of justice, which is pragmatically outlined in terms of modeling existence. In ballads with motifs of unhappy married life, through the display of antinomies, it is suggested to participate in the structuring of another, just human reality. On the example of the analyzed folklore texts, it can be found that the concepts of "freedom", "justice", "happiness" are correlated in the process of structuring the system of values, which are objectified in personal and social aspects. The formed axiological circle directs human actions in the appropriate vector, distinguishing the content of moral imperatives that are transmitted from person to person, from present to future communities.

Key words: *lyric-epic folklore, anthropological model, imperative, axiological circle, historical song, song-chronicle, ballad.*

Постановка проблеми. На прикладі фольклорного твору можна виявити, що основу екзистенційної свідомості становлять цінності морально-етичного характеру. Модус осмислення морального закону не постає лише на рівні іманентного, він значно глибший, торкається таємниць трансцендентного. Моральні імперативи виокремлюють як основу диференціації добра й зла, як підставу моделювання справжніх гармонійних взаємин. Завдяки цінностям та моральним імперативам розпізнаємо сенсотвірний характер самого життя, його духовний вимір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Морально-етичні проблеми української етнокультури досліджували В. Давидюк, М. Дмитренко, В. Сокіл, Л. Копаниця, Л. Мушкетик, О. Наумовська, І. Коваль-Фучило, Л. Халюк, Н. Мельник, А. Козлов, О. Гінда, О. Чікало, О. Тиховська та інші фольклористи.

Актуальною для нашого дослідження є публікація Л. Снігирьової «Ліро-епічний герой українських народних історичних пісень XV – поч. XVIII ст.», у якій виокремлено низку моральних принципів етносу, зокрема гуманізм і патріотизм. Авторка детально аналізує особливості репрезентації історичних образів у художньому контексті ліро-епічної пісні, зокрема Дмитра Вишневецького, Петра Сагайдачного, Петра Дорошенка, Богдана Хмельницького.

Учена акцентує на запропонованій анонімним автором моральній оцінці козака Байди, який, попри емпіричні спокуси, залишається вірним своїм життєвим принципам, та виокремлює низку чеснот ліро-епічного героя: «відданість православної християнській вірі, стійкість до фізичних мук, незламність перед ворогами і жагу боротьби навіть перед смертю» (Снігирьова, 2012, с. 279). З огляду

на проєкцію нашого дослідження – вивчення антропологічної моделі необрядового ліро-епосу – цікавим є також аналіз образу гетьмана Богдана Хмельницького як активного, відданого справі лідера, хороброго ватажка, який утверджує імперативність особистим прикладом (Снігірьова, 2012, с. 280).

Морально-етична проблематика властива низці фольклористичних праць О. Кузьменко, зокрема статті «Фольклорний портрет героя-січовика Карпатської України: трагічна екзистенція та концептуальні форми її вираження» (2017). Дослідження концептів «радість», «сум», «життя», «смерть», «серце» безпосередньо пов'язане з осмисленням важливих категорій моральної свідомості, а також моральних норм, які визначають систему вчинків особистості в різноманітних ситуаціях приватного чи суспільного життя.

Простежуючи специфіку зображення імперативності в драматичному образі героя-стрільця, О. Кузьменко зосереджує увагу на заклик-мотиві «не сумуй», інваріантами якого постають форми «не тужи», «не журись»: «згаданий мотив у різних піснях монологічної композиції спрямований одночасно і до уявного слухача, і до побратимів-січовиків («брати», «милі браття», «хлопці»), які, незважаючи на поразку, повинні гартувати дух і знову готуватися до повстання» (Кузьменко, 2017, с. 176). Образ серця вчена розкриває через онтологічні сенси «усвідомленої відваги», «віри в свободу», «любові до рідного краю» (Кузьменко, 2017, с. 179).

Мета статті – дослідити морально-етичні імперативи, представлені в текстах українських необрядових ліро-епічних творів, зокрема дум, балад, історичних пісень, співа-нок-хронік тощо. **Завдання** – проаналізувати роль імперативів у процесі структурування антропологічної моделі усної необрядової ліро-епічної поезії, особливості реалізації її магістральних функцій.

Виклад матеріалу. Досліджуючи усну необрядову поезію з акумульованим у ній поліаспектним трансфером взаємодії важливих понять «мораль» та «моральність», варто з'ясувати сутність та особливості системи моральних імперативів, їхню роль у процесах структурування буття. Традиційна ліро-епічна поезія, увібравши в себе тисячолітній духов-

но-практичний досвід народу, багатогранно представила світобачення українського етносу, аксіологічний вимір взаємодії людини та соціокультурного простору, концепти етичного й естетичного ідеалів, етноконфесійні й комунікативні імперативи.

Ліро-епічний фольклор із його семіотичною й концептуальною системами постає вагомим структурним компонентом усієї художньої культури етносу. Фольклорні твори відобразили різноманітні аспекти людського життя: трудовий, соціальний, психологічний, ідеологічний, а також еволюцію етичних параметрів і чуттєвого пізнання дійсності.

Одним із важливих рівнів антропологічної моделі ліро-епічного фольклору є імперативний. У німецьких лексикографічних джерелах подано таке тлумачення поняття «імператив»: «латинський термін (*modus imperatīvus*) «наказова форма» (дієслова), від латинського *imperāre* (*imperātum*) «наказувати»; актуальний для римських граматиків; німецькомовними граматиками частково прийнятий ще в XV ст., повністю – у XVII ст.; латинське закінчення втратив близько 1750 року. («Німецька лексика з 1600 до сьогодні») (*Der deutsche Wortschatz*). Відомий німецький філософ М. Вернер акцентує увагу на етико-філософському аспекті тлумачення терміна «імператив». Отже, імперативом можна вважати загальновизнану етико-філософську й соціокультурну ідеологему, що вирізняється певною стереотипністю та символізмом. В іманентному плані – це наказ, повеління, директива. Водночас важливу роль відіграє духовна структура людини, яка скеровує вчинки в тому чи тому напрямі (Werner, 2020).

Важливими характеристиками імперативу є: наявність ініціатора, автора, виконавця та дистриб'ютора; зв'язок із соціальною формацією, трансформаційними процесами в житті суспільства, конфесійними, політичними, культурними ідеологемами; відповідні форми вираження (правило, повеління, наказ); підпорядкування стандартній структурі; проєктування на адресата (індивід, група індивідів, прошарок суспільства, певна спільнота, людство загалом); інформування адресата про наявні імперативи; основа моделей поведінки, категоричних рішень (Werner, 2020; Glassie, 1983).

Прагматика імперативу також об'єктивована соціальною сутністю особистості. До її базових функцій уналежнюють:

– моделювання буття, спрямованість на розвиток соціуму;

– збереження та примноження традицій попередніх поколінь щодо впорядкованості та гармонійності життя спільноти;

– накази стосовно реалізації людиною морально-етичних постулатів (Werner, 2020; Sari, 2021; Mafazah, 2021).

Водночас мораль як цілісна система норм, принципів, правил, ідеалів, установок, взаємних зобов'язань та відповідальності, спрямована на гармонізацію соціуму, синтез особистих і суспільних інтересів та інтенцій, постійно актуалізує кореляцію реального й ідеального, організовує та скеровує інтелектуальну діяльність, сприяє розвитку духовного потенціалу.

Завдяки акумульованим у фольклорній свідомості уявленням про мораль як важливу регуляторну систему відбувається трансфер засвоєних імперативів через художню інтерпретацію людини, її цінностей та постулатів (Reckwitz, 2001).

Реалізація моральних імперативів релевантна поняттю морального обов'язку, який із статусу магістрального атрибуту сутності людини набуває статусу категорії як етичного, так і філософського характеру. Аналіз творів ліро-епічного фольклору, представлених в них морально-етично ситуацій та вчинків, засвідчених у процесах їхнього вирішення, уможлиблює перехід до теоретичного обґрунтування абстрактної структури моралі. Пошук загальної теорії, яка декларує сутність і специфіку морального обов'язку, відбувався в різні періоди розвитку гуманітаристики й триває досі. Серед пріоритетних наукових концепцій раціоналістичного характеру – контрактуалізм як теорія суспільного договору, утилітарна етика та вчення видатного представника німецької класичної філософії І. Канта. Представники етики Нового часу у своїх наукових рефлексіях пріоритетним вважали питання про стан суспільного життя без соціальних постулатів і моральних імперативів (Ashford Elizabeth, 2018).

Аналіз фольклорних текстів уможлиблює окреслення системи магістральних

імперативів, яка постає важливим компонентом структурування антропологічної моделі усної традиційної необрядової поезії. Передусім настанова до всіх і кожного: цінуй життя як найбільший і беззаперечний дарунок. З онтологічного погляду, «нічого не існує без основи» (Heidegger, 1957, с. 207), а пошуки основи привели до необхідності відкриття чогось такого, що немає підстав. Таким особливим «чимось», на думку М. Гайдеггера, і є буття, оскільки воно дає підставу, тому що саме є підставою і дозволяє всьому сущому бути саме таким. Таким чином, уважає філософ, «буття й підстава – тотожні» (Heidegger, 1957, с. 207). Наукова рефлексія обертається навколо низки важливих запитань. Пошук сутності поняття «буття» передбачає відповідь на запитання «Що?», а пошук сутності поняття «основа» передбачає відповідь на запитання «Чому? З якої причини?». І саме відповідь на запитання «Чому?» розкриває особливості загальних закономірностей, часових, просторових, сутнісних характеристик усього, що відбувається в бутті, яке ми осмислюємо. Отже, «тому» містить вказівку на сутність підстави...сутність буття» (Heidegger, 1957, с. 209).

Одним із важливих імперативів ліро-епічного фольклору є імператив справедливості, за прагматикою окреслюваний у плані моделювання буття. У баладах із мотивами нещасливого подружжя, показом антиномій міститься заклик долучитися до структурування іншої, справедливої реальності. У ліро-епічних піснях «Як оддала мене мати заміж молодію», «Ой на горі дуб, дуб, на долині сосна», «Ой мав мене мій батечко єдну єдиничку», «Ой піду я в поле» тощо йдеться про нещасливе одруження молоді дівчини, про життя, знівечене і через батьківське рішення, і через сваволю чоловіка, а також про крах сподівань.

Наприклад, у баладі «Ой мав мене мій батечко єдну єдиничку» йдеться про одруження єдиної доньки з «гірким п'яничкою», про її життя «за високими горами», образу на таке батьківське віно, як «ярії бджоли». Образ «ярих бджіл» за семіотичним наповненням близький до образу драматичного буття, через який утверджується імператив у формі заклику до родини сусідів, односельців,

усього соціуму не бути байдужими, чинити відповідно до принципів добра, справедливості й любові. У творі актуалізовано концепт «лиха доля», контекстуальний відповідник якого – лихий чоловік, однак його онтологічний і гносеологічний зміст значно глибший за модусом осмислення. Наративний характер балади уможлиблює розкриття на різних рівнях побудови аксіологічної моделі моральної оцінки вчинку, зокрема пияцтва, розбишацтва та вбивства чоловіком – «лихою долею» – молодій дружини. Чим сильніший психологічний компонент, тим виразніший імператив справедливості:

– Ой чим же ти, моя дочко, йому не вгодила,

Що вже твоя чорна кривця землю сполонила?

– Угоджала, моя мамко, – не могла вгодити, –

Буде йому, моя мамко, сам Господь платити! (Балади, 1987, с. 152).

Як бачимо, імператив справедливості має чітку проєкцію на адресата – особистість, родину, соціум. Особистісна проблема – нещасливе життя з чоловіком-п'яницею – постає як проблема соціальна. У баладних творах про нещасливе кохання проблема сенсу життя розкривається доволі своєрідно. Через осмислення героїнею – учасницею виняткової події – своєї суб'єктності, життєвих можливостей розкрито не лише когнітивний аспект проблеми сенсотворення, але й передано прагнення людини долучитися до важливих життєвих структур, духовної цілісності. Тут і бажання самоствердження, і осмислення інтенсивності багатогранної взаємодії з самим життям та його магістральними атрибутами.

Імператив справедливості може поставати в ліро-епічних текстах у різних формах та інтерпретаціях. Наприклад, у традиційній співанці-хроніці про ватажка опришків Олексу Довбуша підтвердженням важливості імперативу є кількаразові інтерпретації заклик до повернення справедливості в соціальних взаєминах, а також поетична гіперболізація автора цієї настанови:

Обскочила його ровта, почала стріляти,
Довбуш кулі все збирає, зачав си сміяти.

«Ой уражі, – каже, – ляхи, годі вам гуляти,

Всі маєтки зрабовані треба вам віддати
А у кого ви маєтки ці позабирали» (Співанки, 1972, с. 88).

У художній макросфері фольклорного твору наявна низка деталей, які вказують на визнання, підтримку цього імперативу усім соціумом, про який ідеться в пісенному творі: «Усі верхи за Довбуша «Очінаш» говорять...» (Співанки, 1972, с. 88).

На прикладі комунікативного аспекту можна розмірковувати про складну проблему ціннісної підстави. Підстава, з погляду філософії, і є самими змістом, обґрунтуванням і, зрештою, самим буттям, а ціннісна підстава постає тим важливим елементом, що покликаний стати номеном буття-сенсу в часо-просторовому континуумі зі спрямуванням на щось важливе, визначальне.

Імперативність обстоювання справедливості вмотивована в стрілецьких та повстанських піснях на тему боротьби українського народу за свободу і незалежність Батьківщини. Автор твору «Про Вільшинський» використав традиційні елементи, характерні для зачинів ліро-епічних хронікальних пісень, що також привертає увагу до фольклорної події та виокремлених імперативів:

А кувала зозулиця,

Сива, сивесенька.

Про Вільшинський искладена

Співанка сумненька (Кумлик, 2015, с. 126).

Ефективно розроблений також комунікативний прийом діалогізму, що активізує увагу слухачів та сприяє відновленню в пам'яті важливої соціально-історичної події:

Наші хлопці почінали

Кривавенький данець.

А хто его розпочінав?

Райовий Полтавець (Кумлик, 2015, с. 126).

Проаналізовані фольклорні тексти допомагають з'ясувати, що поняття «свобода», «справедливість», «щастя» корелюють у системі цінностей, об'єктивованих в особистісному та суспільному аспектах. Сформоване аксіологічне коло скеровує вчинки людини у відповідному напрямі, увиразнюючи зміст моральних імперативів, переданих від людини до людини, від нинішніх до прийдешніх спільнот. Водночас імперативність справедливості в повстанських піснях складна й багатоаспек-

тна. Над основі реінтерпретації визвольної боротьби з її художньою деталізацією («орлів карпатських» – «всього десять хлопців», «большевиків – «понад штири сотні», «куля груди проломила», «за Полтавця убитого», «сотня Підгірського», «та ще й Гамалія», «большевиків обкружили») утверджується імператив справедливості (свободи, правди) (Кумлик, 2015, с. 126).

Отже, імперативність особистості доречно осмислювати з урахуванням її особливостей як істоти соціальної. Усе індивідуальне життя людини безпосередньо пов'язане з життям суспільства, трансформаційними процесами, які в ньому відбуваються, а моральні імперативи спроектовані на вирішення проблемної ситуації, прийняття нових і відповідальних рішень, пов'язаних із оновленням соціуму, запереченням деструктивних параметрів буття, які унеможливають здійснення очікуваного. Поряд із імперативом справедливості окреслено важливу етико-філософську категорію – сенс життя людини. У фольклорній свідомості проблема сенсу актуалізована через поєднання особистих прагнень із поступом усієї спільноти, тобто сенсом людської історії, яка на кожному етапі ставить певні завдання.

У низці ліро-епічних творів імперативність передана не наказовою формою, а через антитезу: на основі показу суцього у фольклорній свідомості об'єктивовано сутність належного. На прикладі пісень про важкі повоєнні роки, примусове виселення із західноукраїнських земель у далекі північні регіони Радянського Союзу також можна простежити осмислення імперативності в аспекті буття – основа. Імператив «цілуй життя» розгортається на фоні драматичного буття українських переселенців. Високий рівень емотивності описуваних подій передано через широку деталізацію у ліро-епічному творі «Про висилку»: «багато у дорозі / людей повмирили»; «старенькі були слабкі, / а діти голодні»; «по дорозі у Хаба-

ровськ / нам їду ни дали»; «бо зачели из вагонів / мертвих викидати»; «в бараки загнали»; «у три зміни на роботу / людей вигонили, / а морози – 30–40 / так кости ломили» (Кумлик, 2015, с. 55).

Дев'ять років тамки жили

Без паспортів люде.

Кожний думав, що вже дома

Ніколи ни буде (Кумлик, 2015, с. 55).

Над кожною деталлю цієї фольклорної події усе з більшою силою звучить імператив «цілуй життя», який своєрідним чином об'єктивує перспективу правди, істини, добра і як світоглядної тріади, і як соціокультурної моделі.

Висновки. Екзистенційна свідомість наратора – безпосереднього очевидця або учасника описуваних подій – у фольклорному творі представляє світ як об'єктивно важливу структуру, складну й суперечливу. Очевидно, що особистість, яка первинно не абсолютизована, бо не може розвиватися лише на підставі власної глибинної сутності, набуває сенсотворення через вирізнення деструктивного та конструктивного моментів суб'єкт-суб'єктної взаємодії та взаємодії з соціумом. Показ антиномій буття виокремлює світ цінностей, імперативів, які відіграють практичну та гносеологічну роль у людській життєдіяльності. У ліро-епічній пісні розкрито сутність морального імперативу через художню репрезентацію живого соціального досвіду, живих взаємин, психологічних факторів.

З метою комплексного вивчення антропологічної моделі ліро-епічного фольклору варто проаналізувати на матеріалі творів різних жанрів моральні імперативи добра, свободи, вірності, відповідальності. Доцільним видається дослідження не лише етико-філософського і психологічного компонентів усної необрядової поезії, а й ролі риторичних імперативів у реалізації функцій фольклорного твору, зокрема гносеологічної, людинотворчої, виховної, естетичної.

ЛІТЕРАТУРА

- Балади / упор. і прим. О. І. Дея та А. Ю. Ясенчук. Київ : Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1987. 319 с.
- Бойківські народні пісні / записи та впорядкування Василя Сокола. Львів, 2021. Т. 2. 592 с.
- Кузьменко О. М.** Фольклорний портрет героя-січовика Карпатської України : трагічна екзистенція та концептуальні форми її вираження. *Вісник Закарпатської академії мистецтв*. 2017. Випуск 8. С. 174–180.

- Кумлик Р. П.** Гуцульські співанки / упоряд. В. Нагірняк; ред. Л. Звенигородська. Чернівці : Друк Арт, 2015. 215 с.
- Снігирьова Л.** Ліро-епічний герой українських народних історичних пісень XV – початку XVIII ст. *Народознавчі зошити*. Львів, 2012. № 2. С. 277–285.
- Співанки-хроніки. Новини / упоряд. : О.І. Дей (тексти), С.Й. Грица (мелодії). Київ : Наукова думка, 1972. 560 с.
- Ashford E. & Tim M.** Contractualism. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* / Edward N. Zalta (ed.). (Summer 2018 Edition). URL : <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/contractualism/>.
- Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. URL: https://www-dwds-de.translate.goog/wb/Imperativ?_x_tr_sl=de&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc.
- Glassie H.** The Moral Lore of Folklore. *Folklore Forum*. 1983. 16(2). P. 123–151.
- Heidegger M.** Der Satz vom Grund. G. Neske, 1957. 211 p.
- Mafazah L.** Moral values of the main character in malay folklore «the history of batu bara». *Retain (Research on English Language Teaching in Indonesia) (e-Journal)*. 2021. Vol. 09. № 02. P. 232–240.
- Reckwitz A.** Die Ethik des Guten und die Soziologie. *Kongresses der Deutschen Gesellschaft für Soziologie in Köln 2000*. Band A. Opladen 2001. S. 204–224.
- Sari F.** Intrinsic study and moral values in the folklore of karo deleng pertektekken. *L'Geneus : The Journal Language Generations of Intellectual Society*. 2021. Vol. 10. № 3. P. 75–80.

REFERENCES

- Ashford, E. & Tim, M.** (2018). Contractualism. In Edward N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/contractualism/> [in English].
- Dei, O. I., Hrytsa, S. I.** (Ord.), (1972). Spivanky-khroniky. Novyny [Chronicle singers. News]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Dei, O. I., Yasenchuk, A. Yu.** (Arrang. and not). (1987). Balady [The Ballads]. Kyiv : Vydavnytstvo khudozhnoi literatury «Dnipro» [in Ukrainian].
- Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute [The German vocabulary from 1600 to today]. Retrieved from: https://www-dwds-de.translate.goog/wb/Imperativ?_x_tr_sl=de&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc.
- Glassie, H.** (1957). The Moral Lore of Folklore. *Folklore Forum*, 16(2), 123–151 [in English].
- Heidegger, M.** (1957). *Der Satz vom Grund [The sentence of the reason]*. G. Neske [in German].
- Kumlyk, R.** (2015). *Hutsulski spivanky [The Hutsul songs]*. V. Nahirniak (Comp.), L. Zvenyhorodska (Ed.). Chernivtsi: Druk Art [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O.** (2017). Folklorni portret heroia-sichovyka Karpatskoi Ukrainy: trahichna ekzystentsiia ta kontseptualni formy yii vyrazhennia [The folklore portrait of the Sichov hero of Carpathian Ukraine: tragic existence and conceptual forms of its expression]. *Visnyk Zakarpatskoi akademii mystetstv – Bulletin of the Transcarpathian Academy of Arts* (Issue 8), (pp. 174–180) [in Ukrainian].
- Mafazah, L.** (2021). Moral values of the main character in malay folklore «the history of batu bara». *Retain (Research on English Language Teaching in Indonesia) (e-Journal)*, 2 (Vol. 09), (pp. 232–240) [in English].
- Snihyrova, L.** (2012). Liro-epichnyi heroi ukrainskykh narodnykh istorychnykh pisen XV – pochatku XVIII st. [The lyro-epic hero of Ukrainian folk historical songs of the 15 th. – early 18 th. c.]. *Narodoznavchi zoshyty – Ethnological notebooks*, 2, 277–285. Lviv [in Ukrainian].
- Sokol, V.** (Rec. and arrang.) (2021). *Boikivski narodni pisni [The Boykiv folk songs]* (Vol. 2). Lviv [in Ukrainian].
- Sari, F.** (2021). Intrinsic study and moral values in the folklore of karo deleng pertektekken. *L'Geneus : The Journal Language Generations of Intellectual Society*, 3 (Vol. 10), (pp. 75–80) [in English].
- Reckwitz, A.** (2001). Die Ethik des Guten und die Soziologie [The ethics of the good and sociology]. *Kongresses der Deutschen Gesellschaft für Soziologie in Köln – Congress of the German Society for Sociology in Cologne 2000* (Vol. A), (pp. 204–224). Opladen [in German].
- Werner, M. H.** (2020). *Einführung in die Ethik [Einführung in die Ethik]*. Heidelberg, Germany: J.B. Metzler / Springer Nature [in German].